

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора, професора кафедри політології та філософії
ім. Сергія Коновала Західноукраїнського національного університету
Лазаровича Миколи Васильовича

на дисертаційну роботу Приймича Андрія Павловича
«Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії з спеціальності
052 «Політологія», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дослідження

Сучасні політичні процеси характеризуються глибокою трансформацією механізмів політичної комунікації, стрімким розвитком цифрових технологій, соціальних мереж та інформаційних платформ, посиленням конкуренції за суспільну увагу й одночасним зростанням масштабів маніпулятивного впливу на політичну свідомість і поведінку громадян. Виборчі кампанії дедалі більше перетворюються на складний простір інформаційного протистояння, у межах якого поряд із традиційними формами політичної агітації та комунікації активно використовуються технології дискредитації політичних конкурентів, поширення недостовірної або викривленої інформації, маніпулювання громадською думкою, конструювання негативних політичних образів і застосування інших інструментів прихованого інформаційно-психологічного впливу. За таких умов особливої наукової актуальності набуває комплексне дослідження феномену чорного піару як специфічної форми політичної комунікації та інструменту впливу на перебіг і результати виборчих кампаній.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Приймича А. П. є актуальним і своєчасним науковим дослідженням, результати якого мають теоретичне, методологічне та практичне значення для розвитку політичної науки, поглиблення наукового розуміння трансформації сучасних виборчих технологій та формування ефективних підходів до аналізу й протидії деструктивним інформаційно-комунікаційним практикам у демократичних політичних процесах.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота є фрагментом комплексної науково-дослідної роботи кафедри політології та філософії імені Сергія Коновала Західноукраїнського

2

національного університету «Трансформація суспільних відносин в Україні в умовах децентралізації публічної влади (соціально-філософський та політологічний аспект)» (№0121U1008943 державної реєстрації, термін виконання 2021-2025 рр.).

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням, у якому автором особисто сформовано теоретико-методологічні засади дослідження феномену чорного піару у виборчих кампаніях, здійснено систематизацію та узагальнення наукових підходів до визначення його сутності, змісту, характерних ознак, функцій та особливостей використання в сучасному політичному й інформаційно-комунікаційному середовищі. Автором самостійно обґрунтовано наукові положення щодо місця і ролі чорного піару в системі політичних комунікацій та виборчих технологій, досліджено особливості трансформації форм, методів та інструментів його застосування під впливом цифровізації політичних процесів і розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Ваговою складовою особистого внеску здобувача є проведення комплексного аналізу трансформації технологій чорного піару в умовах розвитку соціальних мереж, цифрових платформ та новітніх засобів інформаційного впливу. Автором самостійно досліджено особливості використання маніпулятивних і дискредитаційних технологій у виборчих кампаніях, проаналізовано їх вплив на політичну свідомість і поведінку громадян, функціонування демократичних інститутів та характер політичної конкуренції. На основі проведеного дослідження дисертантом сформульовано відповідні теоретичні положення, узагальнення та висновки щодо закономірностей розвитку й сучасних особливостей функціонування чорного піару у виборчих процесах. Усі наукові положення, теоретичні та методологічні розробки, результати проведеного аналізу, узагальнення, висновки і рекомендації, представлені в дисертаційній роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. Особистий внесок здобувача у наукових працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано

у переліку публікацій за темою дисертації; у роботі використано виключно ті наукові положення та результати спільних досліджень, які належать особисто дисертанту.

Таким чином, рівень особистого внеску Приймича А. П. в отримання наукових результатів, формування теоретико-методологічних положень, проведення дослідження, узагальнення його результатів та розроблення відповідних висновків і рекомендацій є достатнім і відповідає вимогам, що ставляться до самостійних кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» дає змогу констатувати належний рівень проведеного наукового дослідження, його логічну завершеність, комплексний характер та наявність результатів, що мають теоретичне і практичне значення для розвитку сучасної політичної науки. Обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується опрацюванням значного масиву наукових джерел, використанням сучасних концептуальних підходів до дослідження політичної комунікації, виборчих процесів, електоральної поведінки, політичних технологій та інформаційного впливу, а також застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Автор послідовно розглядає чорний піар не лише як окрему деструктивну технологію політичної боротьби, а як складний багаторівневий феномен сучасного виборчого процесу, функціонування якого пов'язане з трансформацією інформаційного середовища, розвитком цифрових медіа, змінами політичної культури, електоральними настановами та соціоструктурними характеристиками суспільства.

Для досягнення поставленої мети автором використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, серед яких системний підхід, методи аналізу і синтезу, структурно-функціональний, порівняльний та історичний методи, холістичний підхід і метод наукового узагальнення. Використання зазначеного методологічного інструментарію дозволило здійснити комплексне

дослідження чорного піару у виборчих кампаніях, систематизувати наукові підходи до трактування його сутності, визначити структурні та функціональні характеристики, розкрити специфіку стратегій і тактик інформаційного впливу, а також дослідити взаємозв'язок чорного піару з політичними комунікаціями, медіасередовищем, поведінкою виборців і рівнем політичної культури суспільства (с. 8–9).

У першому розділі дисертаційної роботи розкрито теоретичні та методологічні засади дослідження чорного піару як об'єкта політологічного аналізу. Зокрема, автором досліджено поняття чорного піару та визначено його пізнавальну роль у дослідженні виборчого процесу (с. 15–37), а також систематизовано методологічні підходи до аналізу чорного піару в електоральному процесі (с. 38–59). Проведений у першому розділі аналіз дозволив автору сформулювати концептуальне підґрунтя для розгляду чорного піару як системного елементу сучасного виборчого процесу та обґрунтувати доцільність використання комплексного методологічного інструментарію для його дослідження (с. 15–60).

У другому розділі дисертаційної роботи здійснено теоретико-методологічну концептуалізацію імперативів чорного піару у виборчому процесі. Автором досліджено імперативи чорного піару як систему вимог соціуму до виборчого процесу (с. 64–101) та розкрито детермінуючу роль виборчих настанов у формуванні стратегій чорного піару (с. 102–120). Автором обґрунтовано, що політичні актори під час формування виборчих стратегій орієнтуються не лише на програмні положення та політичні цілі, але й на психологічні, емоційні та поведінкові характеристики виборців, що створює передумови для цілеспрямованого використання технологій чорного піару як складової сучасної електоральної боротьби (с. 64–121).

У третьому розділі дисертації розроблено методологічні засади аналізу чорного піару як системного феномену сучасної політики. Зокрема, автором досліджено чорний піар у контексті холістичного підходу (с. 125–139), розкрито процесуальні характеристики стратегій і тактик чорного піару (с. 140–165), а також визначено його соціоструктурні особливості (с. 166–188). Особливої уваги заслуговує застосування холістичного підходу, що створив можливості для формування цілісного уявлення про механізми функціонування чорного піару та визначення його місця у системі сучасних політичних комунікацій (с. 125–139).

Важливим результатом третього розділу є обґрунтування процесуального характеру стратегій і тактик чорного піару. Автором показано, що сучасні технології негативного інформаційного впливу характеризуються динамічністю, адаптивністю та здатністю трансформуватися відповідно до змін політичного та інформаційного середовища. Це автору обґрунтувати багаторівневий і процесуальний характер чорного піару, а також визначити складність його своєчасної ідентифікації та нейтралізації у сучасному виборчому процесі (с. 140–165).

Наукові положення, сформульовані у дисертаційній роботі, характеризуються належним рівнем послідовності та внутрішньої логічної узгодженості. Мета дослідження повністю відповідає темі дисертаційної роботи. Об'єкт і предмет дослідження чітко визначені та послідовно розкриті у структурі дисертації. Особливе значення має послідовність руху дослідження від теоретичного осмислення сутності та методології аналізу чорного піару через концептуалізацію його імперативів і дослідження детермінуючої ролі виборчих настанов до формування комплексного бачення чорного піару як холістичного, процесуального та соціоструктурно детермінованого феномену сучасного виборчого процесу.

За структурою та оформленням дисертаційна робота відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень. Сукупність наукових положень, висновків і результатів, викладених у дисертаційній роботі, а також їх теоретичне і практичне значення дають підстави зробити висновок про завершеність, цілісність, наукову обґрунтованість та належний рівень виконання дисертаційної роботи Приймача Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз».

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

До найбільш вагомих результатів, що характеризують наукову новизну проведеного дослідження, можна віднести:

- вперше запропоновано холістичний підхід до теоретико-методологічного аналізу чорного піару у виборчих кампаніях, який базується на комплексному поєднанні політичного, соціального, інформаційно-комунікаційного, психологічного

та поведінкового вимірів досліджуваного феномену та дозволяє розглядати чорний піар як цілісне, багаторівневе і динамічне явище сучасного виборчого процесу;

– запропоновано концептуальний підхід до визначення імперативів чорного піару як системи суспільно зумовлених вимог до виборчого процесу, що формуються під впливом політичних очікувань, ціннісних орієнтацій, стереотипів, страхів, соціальних суперечностей та особливостей сприйняття політичної інформації і визначають зміст, спрямованість та характер використання технологій негативного інформаційно-комунікаційного впливу;

– удосконалено теоретико-методологічний підхід до дослідження чорного піару шляхом комплексного поєднання системного, структурно-функціонального, порівняльного, історичного та холістичного підходів, що дозволило розширити методологічні засади дослідження та перейти від традиційного трактування чорного піару як сукупності негативних виборчих технологій до його розуміння як складного системного феномену сучасного політичного та інформаційно-комунікаційного простору;

– поглиблено наукове розуміння стратегій і тактик чорного піару як динамічних та процесуально зумовлених складових сучасних виборчих кампаній, що характеризуються здатністю до трансформації та адаптації відповідно до змін політичного середовища, суспільних настроїв, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та виникнення нових каналів взаємодії з електоральними аудиторіями;

– визначено процесуальні характеристики стратегій і тактик чорного піару, що дозволило розкрити особливості їх формування, реалізації та трансформації упродовж виборчої кампанії, а також встановити взаємозв'язок між вибором конкретних технологій негативного інформаційного впливу, характером політичної конкуренції, особливостями інформаційного середовища та електоральною поведінкою громадян;

– поглиблено наукові положення щодо соціоструктурної зумовленості чорного піару, що дозволило встановити взаємозв'язок між ефективністю використання негативних політичних технологій, рівнем політичної культури суспільства, соціальною фрагментацією, характеристиками інформаційного середовища, рівнем

критичного мислення громадян та особливостями поведінки окремих електоральних груп;

– розвинуто наукове розуміння трансформації чорного піару в умовах цифровізації політичних комунікацій, що дозволило визначити особливості поширення негативного політичного контенту в соціальних мережах та на цифрових платформах, зокрема високу швидкість циркуляції інформації, масштабність охоплення електоральних аудиторій, персоналізацію інформаційного впливу, формування інформаційних «бульбашок» та ускладнення ідентифікації первинних джерел поширення маніпулятивної інформації;

Отже, можна констатувати, що основні наукові положення, результати та висновки дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича мають належний рівень наукової новизни, є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та відповідають сучасним тенденціям розвитку політичної науки, дослідження виборчих процесів, політичних комунікацій та інформаційного впливу. Отримані автором результати поглиблюють теоретико-методологічні засади дослідження чорного піару, розширюють наукове розуміння його імперативних, процесуальних і соціоструктурних характеристик та створюють підґрунтя для подальшого розвитку наукових досліджень трансформації виборчих технологій в умовах цифровізації сучасного політичного простору.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичні результати проведеного дослідження полягають у подальшому розвитку наукових підходів до теоретико-методологічного аналізу чорного піару у виборчих кампаніях, поглибленні концептуальних засад дослідження його сутності, імперативів, стратегій і тактик, а також удосконаленні методологічного інструментарію аналізу відповідного феномену в умовах трансформації сучасного політичного та інформаційно-комунікаційного простору. У дисертаційній роботі сформовано комплексний підхід до дослідження чорного піару, який базується на поєднанні системного, структурно-функціонального, порівняльного, історичного та холістичного підходів і дозволяє розглядати його як складний, багаторівневий та динамічний феномен сучасного виборчого процесу.

Наукові результати дослідження, доведені до рівня практичних рекомендацій та прикладних положень, підтверджуються їх використанням у навчальному процесі кафедри політології та філософії імені Сергія Коновала Західноукраїнського національного університету, у практичній діяльності політичної партії «Європейська Солідарність», а також у діяльності органів місцевої та обласної влади Тернопільської області, що підтверджує практичну цінність одержаних результатів та можливість їх використання для вирішення актуальних завдань удосконалення політичних комунікацій, аналізу сучасних виборчих технологій, протидії деструктивним інформаційним впливам та розвитку демократичних засад організації виборчого процесу.

Повнота викладення основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича знайшли належне відображення в 16 наукових працях, із них 5 статей у наукових фахових виданнях, рекомендованих для публікації результатів дисертаційних робіт, 1 параграф «Black PR as a tool of destructive influence in political marketing» у колективній монографії «Трансформація суспільних відносин в Україні в умовах децентралізації публічної влади (соціально-філософський та політологічний аспект)», 10 публікацій у матеріалах конгресів і конференцій.

Таким чином, основні наукові результати дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича достатньою мірою висвітлені в опублікованих наукових працях. Зміст публікацій відповідає темі дисертаційного дослідження, відображає його основні положення та результати, а їх апробація свідчить про належний рівень наукового обговорення одержаних автором результатів і повноту викладення основних наукових положень дисертації в опублікованих працях здобувача.

Оцінка структури дисертації

Структура дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича є цілісною, логічно побудованою та комплексною, що забезпечує послідовне розкриття проблематики дослідження від теоретичних і методологічних засад вивчення чорного

піару до концептуалізації його імперативів, стратегій, тактик, процесуальних та соціоструктурних характеристик у сучасних виборчих кампаніях. Оформлення дисертаційної роботи відповідає вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота викладена на 241 сторінці і складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 290 найменувань, та додатків. Робота ілюстрована 6 рисунками та 3 таблицями. Список використаних джерел і додатки викладено на 6 сторінках.

Структура дисертації повністю відповідає логіці наукового дослідження. У першому розділі розкрито теоретичні та методологічні засади дослідження чорного піару як складного феномену сучасного виборчого процесу, досліджено поняття чорного піару та визначено його пізнавальну роль у політологічному аналізі виборчих процесів, а також систематизовано основні методологічні підходи до дослідження відповідного явища. У другому розділі здійснено теоретико-методологічну концептуалізацію імперативів чорного піару у виборчому процесі, досліджено їх як систему суспільно зумовлених вимог до організації та функціонування виборчого процесу, а також обґрунтовано детермінуючу роль виборчих настанов у формуванні стратегій негативного інформаційно-комунікаційного впливу. У третьому розділі розроблено методологічні засади комплексного дослідження чорного піару як системного феномену сучасного політичного процесу, обґрунтовано можливості застосування холістичного підходу до його аналізу, розкрито процесуальні характеристики стратегій і тактик чорного піару, а також визначено його соціоструктурні особливості.

Висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані здобувачем за результатами проведеного дослідження, є логічно узгодженими зі змістом роботи, безпосередньо впливають із проведеного теоретико-методологічного аналізу, містять елементи наукової новизни та мають вагоме значення для подальшого розвитку теоретичних і методологічних положень політичної науки, дослідження виборчих процесів, політичних комунікацій, сучасних виборчих технологій та

механізмів інформаційного впливу в умовах цифрової трансформації політичного простору.

Мова та стиль викладення

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича підготовлена українською мовою. Стиль викладення матеріалу є науковим, що проявляється у логічній послідовності розкриття змісту розділів і підрозділів, чіткості трактування основних понять, категорій і термінів, а також у взаємозв'язку мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження, положень наукової новизни та висновків дисертаційної роботи.

Текст дисертації характеризується системністю викладу, належним рівнем аргументованості наукових положень, об'єктивністю оцінок та критичним аналізом існуючих наукових підходів до дослідження чорного піару як складного та багатовимірного феномену сучасних виборчих процесів. Автор демонструє вміння коректно використовувати сучасну політологічну термінологію, понятійно-категоріальний апарат теорії політики, виборчих процесів та політичних комунікацій, узагальнювати результати наукових досліджень, здійснювати порівняльний і теоретико-методологічний аналіз та формулювати власні наукові положення і висновки на основі проведеного дослідження.

Загалом мова та стиль викладення дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича відповідають вимогам, що ставляться до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія», та забезпечують належний рівень представлення отриманих наукових результатів.

Відповідність кваліфікаційної роботи паспорту спеціальності, за якою вона подається до захисту

За змістом та оформленням дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» повністю відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема спеціальності 052 «Політологія», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»; вимогам, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44; а також вимогам до оформлення дисертаційних робіт, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40.

У дисертаційній роботі комплексно досліджено теоретичні та методологічні засади аналізу чорного піару як складного феномену сучасних виборчих кампаній, розкрито його сутнісні характеристики та пізнавальну роль у дослідженні виборчих процесів, систематизовано методологічні підходи до вивчення відповідного явища, здійснено концептуалізацію імперативів чорного піару та обґрунтовано детермінуючу роль виборчих настанов у формуванні стратегій негативного інформаційно-комунікаційного впливу. Важливе місце у роботі відведено розробленню методологічних засад холістичного дослідження чорного піару, аналізу процесуальних характеристик його стратегій і тактик, а також визначенню соціоструктурних особливостей функціонування досліджуваного феномену у виборчих кампаніях. Зазначена проблематика належить до актуальних напрямів сучасних політологічних досліджень та має важливе теоретичне і методологічне значення для подальшого розвитку політичної науки.

Зміст дисертаційної роботи повною мірою відображає сучасні тенденції розвитку політичної науки, дослідження виборчих процесів, політичних комунікацій та інформаційно-комунікаційних технологій впливу на політичну поведінку. Сформульовані автором наукові положення, теоретичні узагальнення та методологічні розробки безпосередньо пов'язані з дослідженням закономірностей функціонування політичних процесів, особливостей організації та проведення виборчих кампаній, формування виборчих настанов, застосування стратегій і тактик політичного впливу та трансформації політичної комунікації в сучасному суспільстві.

Таким чином, тема, мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його теоретико-методологічні засади, зміст структурних частин та отримані наукові результати повною мірою відповідають заявленій спеціальності 052 «Політологія» та встановленим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Текст дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича за результатами проведеної перевірки за допомогою «StrikePlagiarism» на наявність текстових запозичень не містить неправомірних запозичень без належного посилання на використані джерела та відповідає основним принципам академічної доброчесності. Таким чином, дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» відповідає вимогам академічної доброчесності, а використання наукових джерел, теоретичних положень та результатів досліджень інших авторів здійснено відповідно до чинних нормативних вимог та загальновизнаних стандартів наукової етики.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Поряд із вагомими науковими здобутками, актуальністю тематики дослідження, високим рівнем теоретико-методологічного опрацювання проблеми та належним рівнем оформлення дисертаційної роботи доцільно висловити окремі зауваження та дискусійні положення, які мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. У дисертації чорний піар досліджується переважно як загальне явище виборчого процесу без систематичного порівняння між різними країнами чи типами виборчих систем. Між тим характер і масштаб застосування маніпулятивних технологій суттєво різняться залежно від типу виборчої системи (мажоритарна, пропорційна, змішана) та рівня демократичного розвитку суспільства. В мажоритарних системах чорний піар, як правило, концентрується на персональній дискредитації конкурентів, тоді як у пропорційних тяжіє до атак на програмові позиції та репутацію партій загалом. Ігнорування цих відмінностей призводить до надмірного узагальнення, яке ускладнює практичне застосування теоретичних моделей автора в конкретному виборчому контексті. Навіть коротке порівняння двох-трьох країн з різними виборчими системами, наприклад, України, Сполученого Королівства та Нідерландів посилює аналітичний вимір роботи та дозволило б перевірити універсальність запропонованих теоретичних положень. Це не переглядає висновків

дисертації, а лише підсилює їхню доказову базу та робить їх стійкішими до критики опонентів.

2. У дисертаційній роботі значну увагу приділено методології дослідження чорного піару у виборчому процесі (с. 58–79), а також здійснено теоретико-методологічну концептуалізацію його імперативів (с. 82–105). Разом із тим певний науковий інтерес становило б більш глибоке дослідження трансформації відповідних імперативів під впливом цифровізації політичних комунікацій, алгоритмізації інформаційного середовища, розвитку соціальних мереж, технологій політичного мікротаргетингу та використання генеративних технологій у сучасних виборчих кампаніях, що дозволило б посилити актуальність сформульованих автором теоретико-методологічних положень з огляду на стрімку трансформацію технологій політичного та інформаційно-комунікаційного впливу.

3. Автором ґрунтовно досліджено детермінуючу роль виборчих настанов у формуванні та функціонуванні чорного піару у виборчому процесі (с. 106–128). Водночас доцільним було б більш детально розкрити механізми взаємозв'язку між виборчими настановами різних соціальних груп, особливостями політичної поведінки виборців та вибором конкретних стратегій і тактик чорного піару. Такий підхід дозволив би поглибити соціально-політичний вимір дослідження та чіткіше продемонструвати, яким чином соціально-демографічні, ціннісні, психологічні та політико-культурні характеристики електорату впливають на ефективність використання технологій негативного інформаційно-комунікаційного впливу.

4. У третьому розділі дисертаційної роботи автором обґрунтовано застосування холістичного підходу до дослідження чорного піару (с. 132–151) та розкрито процесуальні характеристики його стратегій і тактик (с. 152–171). Разом із тим доцільним було б більш детально представити операціоналізацію запропонованого методологічного підходу, зокрема конкретизувати систему критеріїв, показників та аналітичних процедур, за допомогою яких може здійснюватися практичне дослідження чорного піару в конкретних виборчих кампаніях. Це сприяло б посиленню прикладного значення запропонованих автором методологічних положень та розширило можливості їх використання у подальших політологічних дослідженнях.

5. Заслугує на позитивну оцінку проведене автором дослідження соціоструктурних особливостей чорного піару у виборчих кампаніях (с. 172–193). Разом із тим для подальшого розвитку дослідження доцільним могло б бути посилення його порівняльної та емпіричної складової шляхом апробації сформульованих теоретичних і методологічних положень на матеріалах конкретних виборчих кампаній у різних політичних системах. Використання порівняльних кейсів, контент-аналізу, дискурс-аналізу, аналізу соціальних мереж або експертних оцінок дозволило б додатково підтвердити практичну релевантність авторського підходу, виявити універсальні та специфічні характеристики чорного піару та посилити доказовість отриманих наукових результатів.

Зазначені дискусійні положення та зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Приймича Андрія Павловича, її наукової новизни, теоретичного та методологічного значення. Вони мають рекомендаційний і дискусійний характер, окреслюють можливі напрями подальшого поглиблення досліджуваної проблематики та можуть слугувати підґрунтям для наступних наукових досліджень автора у сфері політичних комунікацій, виборчих процесів, політичних технологій та трансформації механізмів інформаційного впливу в сучасному політичному просторі.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія», є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретико-методологічному рівні. Робота характеризується актуальністю обраної тематики, логічністю та послідовністю побудови, належним рівнем наукової аргументації, містить положення наукової новизни та має вагоме теоретичне і методологічне значення.

Отримані автором наукові результати характеризуються належним рівнем новизни, достатньою обґрунтованістю та достовірністю. Сформульовані у дисертаційній роботі теоретичні положення, методологічні розробки, висновки та узагальнення є логічними, послідовними, безпосередньо впливають із результатів

проведеного дослідження та формують цілісну теоретико-методологічну концепцію дослідження чорного піару у виборчих кампаніях. Основні положення дисертаційної роботи пройшли належну апробацію у науковому середовищі та знайшли відображення у наукових публікаціях автора. Зміст дисертації засвідчує належний рівень наукової підготовки здобувача, його здатність самостійно формулювати та розв'язувати складні наукові проблеми, здійснювати критичний аналіз існуючих теоретичних і методологічних підходів та формувати власну аргументовану наукову позицію.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що дисертація Приймича Андрія Павловича на тему «Чорний піар у виборчих кампаніях: теоретико-методологічний аналіз» за актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, рівнем наукової новизни, теоретичним і методологічним значенням отриманих результатів, повнотою їх викладення у наукових публікаціях, структурою, змістом та оформленням є завершеною кваліфікаційною науковою працею та відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

З урахуванням актуальності теми дисертаційного дослідження, належного рівня наукової новизни, обґрунтованості та достовірності отриманих результатів, теоретичного і методологічного значення сформульованих положень, а також особистого внеску здобувача у розвиток теоретико-методологічних засад дослідження політичних комунікацій та виборчих процесів, вважаю, що Приймич Андрій Павлович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

**Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології та філософії
імені Сергія Коновала**

Микола ЛАЗАРОВИЧ

